

MARIJAN KOŠIČEK

NEUROTIČNA LIČNOST KAO UZROK
OZLJEDE PRI RADU

Dobro je poznata činjenica, da među uzrocima ozljeda pri radu u većini slučajeva nalazimo lične faktore. Pod tim mislimo uzročne momente, koji proizlaze iz odnosa čovjeka prema poslu, što ga vrši. Česte ozljede kod rada su isto tako kao i često izostajanje s rada i nedovoljna produktivnost radnika znak, da u odnosu čovjeka i rada nešto nije u redu, da između njih nije postignuta dovoljna harmonija i međusobna prilagodjenost. Da bi se postigla zadovoljavajuća uspješnost u radu, potrebno je, da se radni uvjeti, u najširem smislu te riječi, do maksimuma prilagode čovjeku i njegovim svojstvima. No isto tako je potrebno, da se radnik do kraja svojih mogućnosti adaptira zahtjevima radnog procesa i svim okolnostima, koje su s njim u vezi. Predaleko bi me odvelo, da se upustim u nabranje i opisivanje golemog broja najrazličitijih momenata, koji mogu otežati prilagođivanje čovjeka radu ili su kadri da naruše već postignutu adaptaciju. Ti su faktori isto tako šaroliki i individualno nijansirani kao što je raznolik u svojim bezbrojnim varijantama život čovječje ličnosti. Međutim, svi oni imaju jedan te isti učinak: smanjujući psihičku upravljenu radnika prema radu olabavljaju njegov duševni kontakt s radom i odvrataju mu pažnju od pojedinih operacija u radu, bilo samo na kratak čas, ili kroz dulje vremensko razdoblje. Razumljivo je, da u takvom momentu izmicanja radnog procesa iz centra radnikova duševnog vidnog polja zatajuju neobično fini koordinacioni mehanizmi u radnikovu živčanom sistemu. Ako čovjek radi na nekom opasnom stroju ili vrši bilo kakav posao, gdje postoji mogućnost ozljeđivanja, vrlo je vjerovatno, da će se ozlijediti, čim se zbog poremećene živčane koordinacije samo malo promijene njegove kretnje, te postanu netočne i neprikladne. Zar da u takvom slučaju okrivimo stroj? Iskustvo je pokazalo, da ima radnika, koji godinama rade na nekom opasnom stroju, pa se ipak nisu nikad povrijedili, dok se pojedinci na isto takvom stroju i pod istim okolnostima svaki čas ozljeđuju. Pa i tamo, gdje možemo ustanoviti posve objektivne vanjske uzroke ozljedama, redovno ćemo naći i lični faktor, koji dovodi do toga, da se pod identičnim uvjetima rada jedan radnik ozlijedi, dok se drugi ne ozlijedi. U analiziranju uzroka ozljeda ne smijemo se nikad zadovoljiti pronalazjenjem jednog uzroka, jer se uzrok obično sastoji iz cijelog niza faktora, koji su među sobom povezani u uzročni lanac. Prateći taj lanac do kraja, kariku po kariku, uvijek ćemo u njemu uz objek-

tivne momente naći i subjektivne, a baš onaj primarni pokretač cijelog događaja je često lične prirode. Prirodno je, da će lični momenti to lakše i to češće doći do izražaja u etiologiji ozljeda, što više ima objektivnih okolnosti, koje radniku pružaju mogućnost, da se ozlijedi. Zato u analizi uzroka ozljeda, kao i u borbi protiv industrijskog traumatizma ne ćemo postavljati neku oštro određenu granicu između objektivnih i subjektivnih uzroka ozljeda, nego ćemo nastojati da problem obuhvatimo sa što šireg stajališta posmatrajući uvijek čovjeka i rad kao nedjeljivu cjelinu. Samo iz odnosa čovjeka i rada možemo razumjeti incidente u radnom procesu, a konačno ni radnika ni njegov rad ne možemo shvatiti, ako ih promatramo izolirano, jer čovjek samo po radu dobiva svoj pravi smisao, a rad opet po čovjeku.

Niz ličnih faktora među uzrocima profesionalnih nezgoda počinje akcidentalnim, nepredviđenim doživljajima, manjim ili većim psihičkim traumama, kao što je neopravdan prigovor, uvreda ili poniženje bilo s čije strane, što sve djeluje u smislu neraspoloženja, depresije ili iritacije. Slijede neugodna iskustva u radu i neprijatni utisci iz radne okoline, koji se stalno ponavljaju, pa se u radniku postepeno nagomilava dosada, umor i nezadovoljstvo s radom. Zatim imamo različita trajna opterećenja, koja se kao neko strano tijelo neprestano utiskuju između radnika i njegova rada, ne dopuštajući, da se između njih stvori prirodniji odnos. To je tjelesna i duševna neprikladnost za neki određeni posao, bolest, pomanjkanje interesa, pa novčane brige, familijarne neprilike i t. d. Konačno treba spomenuti najkrupniji faktor, koji onesposobljuje čovjeka za uspješnu adaptaciju radu. To je neurotična ličnost radnika.

Prije nego opišem dva slučaja ozljeda pri radu, gdje je uzročni lanac proizašao iz neurotičnog odnosa radnika prema radu, treba da u najgrubljim crtama prikažem glavne karakteristike neurotične ličnosti. Neurotikom nazivamo čovjeka, koji svoje životne zadatke ne nastoji riješiti na realan, produktivan i socijalno koristan način, nego pokušava da izmakne dužnostima, koje život stavlja pred njega, da ih nekako zaobiđe, a teškoća i opterećenja da se riješi na prividno lakši i jeftiniji način, na liniji manjeg otpora. Srž neurotične ličnosti jesu psihički skotomi, kojima neurotik isključuje iz svog duševnog vidnog polja sve spoznaje, koje se ne slažu s njegovim životnim stilom. No gurao neurotik glavu u pijesak, koliko ga god volja, bježao on od samospoznaje i zatvarao oči pred objektivnim činjenicama, koliko mu drago, životna stvarnost ipak ostaje nepromijenjena, makar neurotik ulaže svu svoju energiju, da je izigra svojim fikcijama i spekulacijama. Životna stvarnost ne dopušta neurotiku, da na neproduktivnoj i asocijalnoj strani života doživi pravi i trajan uspjeh, da se dočepa prave samosvijesti i unutarnje sigurnosti i da bude sretan. Usprkos svim svojim makinacijama, samozavaravanju i blefiranju neurotik je ipak duboko nesretan. To je vječni zakon životne logike. Neurotikova težnja za uzmicanjem pred životnim zadacima proizlazi iz njegove obeshrabrenosti pred životom, iz nedovoljnog samopouzdanja, iz preslabog životnog optimizma, te iz kržljivog

osjećaja za zajednicu i pomanjkanja odvažnosti za nesebičnu suradnju u zajednici na opće koristan način.

Neurotik manje ili više zatajuje na svim područjima životne djelatnosti, a sva se ta područja mogu svrstati u tri grupe: društvenost, zvanje i spolni život. S industrijskog stajališta je najzanimljivije, kako neurotik pokušava riješiti problem zvanja na liniji manjeg otpora. U radnom odnosu očituje se neurotična ličnost najčešće u hipohondriji, agravanju neke bolesti ili u svijesnom simuliranju. Zatim u čestom izostajanju s posla, u stalnom mijenjanju zvanja i poslodavca, u niskoj produktivnosti, u slaboj kvaliteti rada, te u čestim ozljedama kod rada. Konačno se neurotičnost pokazuje i u napetom odnosu prema drugovima i pretpostavljenima, u čestim sukobima s njima, u stalnom nezadovoljstvu i prigovaranju svemu i svakome, te u pretjeranoj ambicioznosti, častohlepnosti, laktaštvu i intrigiranju. To su najobičniji oblici, kako se u odnosu prema radu odaje neurotična ličnost, a ti oblici se u praksi pojavljuju u bezbroj varijanata.

U toku četiri mjeseca rada u ambulanti jednog poduzeća metalne industrije imao sam priliku upoznati među ozlijeđenima i među stalnim posjetiocima tvorničke ambulante mnoge neurotike, čija se neuroza očitovale na naprijed opisani način. Prikazat ću dva tipična slučaja, gdje je neurotičnost uzrokovala nezgodu kod rada.

Šesnaestgodišnji naučnik B. je lijep i simpatičan mladić, izvrstan dak i vrlo ambiciozan, tako da ga nastavnici ističu pred njegovim kolegama kao primjer marljivosti i ambicije. No B. je osamljen u svom razredu, drugovi ga izbjegavaju i nazivaju »štreberom«. Kicoški se oblači, mnogo drži do svoje vanjštine, umišljenog je ponašanja, pa cijelim svojim držanjem odskače od svojih kolega. Jednog dana na praktičnom radu u školskoj radionici upitala ga je grupa drugova u šali, da li bi se on usudio staviti prst među zupčanike nekog stroja, koji je upravo radio. U tom momentu zakočila je B.-ova pretjerana težnja za važenjem i isticanjem svako logično rasuđivanje, i on je bez oklijevanja stavio kažiprst među zupčanike uživajući u svom fiktivnom heroizmu. No u idućoj sekundi odsjekao mu je stroj prst, i B. je u napola šokiranom stanju doveden u tvorničku ambulantu. Karakterološka anamneza razjasnila je porijeklo mladićeve pretjerane taštine i težnje za renomiranjem na neproduktivan način. B. je razmažen mezimac svojih roditelja, koji ga u svemu pretpostavljaju njegovoj starijoj sestri, obasipaju ga uslužnošću, donose mu svc gotovo na tanjuru, ne dopuštaju mu da se u bilo čemu sam potruđi, svaku i najmanju teškoću i neugodnost uklanjaju s njegova životnog puta i tako ga onesposobljuju za uspješno snalaženje u životu, za samostalno rješavanje životnih problema, koče ga u postizanju prave samosvijesti i u razvijanju jačeg osjećaja za zajednicu. Mladićev karakter je tipična posljedica maženja. Kod B.-ove sestre pojavila se jaka ljubomora zbog njegova privilegiranog položaja u obitelji, koji je ona neprestano pokušavala minirati svojom pakošću, podvalama i tužakanjem. Tako se između brata i sestre razvila žestoka borba za nadmoć i prestiž kod roditelja. Brat je u toj borbi upotrebio taštinu kao oružje

da ostvari ideal uzor-djeteta i uzor-đaka i tako izgurao sestru iz taštog srca svojih roditelja. No u toj borbi je izgubio sposobnost realnog gledanja u život.

Drugi slučaj je 20-godišnji radnik S., čovjek neprijazna i mrka izgleda. Pretpostavljeni i drugovi ne drže mnogo do njega i prezirno odmahuju rukom, kad netko spomene njegovo ime. Intenzitet S.-ova rada periodički jako varira. Kroz dva do tri tjedna skoro ništa ne radi, besposleno lunja po radionici, zadirkuje druge radnike, zbija šale, pa se na nekoliko časaka prihvaća posla, da ga doskora opet ostavi. Kad potkraj mjeseca uvidi, da će slabo zaraditi zbog neispunjavanja norme, iznenada se prihvaća posla upravo bjesomučnom žestinom. U nadi da će moći nekako da nadoknadi ono, što je prije propustio, ubrzava svoj rad do maksimuma svojih mogućnosti ignorirajući sve propise i sigurnosne mjere i ne obazirući se ni na koga, a najmanje na vlastitu sigurnost. U toku jedne takve bjesomučne periode uspio se tri puta ozlijediti u intervalu od 10 dana. Radio je na presi za ljevaoničke kalupe, pa se prilikom nabijanja pijeska u kalup svaki put udario batom po prstima. Zanimljivo je, da se od nekoliko desetaka radnika, koji rade na tom istom poslu, u četiri mjeseca nijedan nije ozlijedio. S.-ova neurotičnost očituje se i na drugim područjima. Tako nije uspio izgraditi ni sretan bračni život, sa ženom i njenom rodbinom neprestano se svađa i tuče, te živi vrlo nesređenim seksualnim životom. Pogriješili bismo, kad bismo S.-ovo nesnalaženje u radu pokušali protumačiti njegovim neprilikama i neuspjesima u privatnom životu. Jedno se prema drugom ne odnosi kao uzrok i posljedica, nego je oboje posljedica zajedničkog uzroka, a to je S.-ova neurotična ličnost. I u ovom je slučaju karakterološka anamneza unijela svijetlo u patogenezu S.-ove neuroze. Od prvih dana života S. je bio zanemaren, omalovažavan i zlostavljan. Kao vanbračno dijete siromašne radnice bio je majci uvijek samo teret i zapreka za uspješnije plasiranje u društvu. Zato je oduvijek stjecao samo neugodna iskustva o životu i ljudima, što ga je ispunilo nepovjerenjem u ljude i pesimističkim nazorima o životu. Neprestano zapostavljanje zakočilo ga je u stjecanju zrelosti za život i učinilo ga vrlo skeptičkim prema vlastitim sposobnostima. Zato mu nedostaje odvažnost za uporan i savjestan rad, za snošenje odgovornosti i za ozbiljno surađivanje u zajednici.

Navedeni primjeri prinose spoznaji, da u radnom odnosu i uvjetima rada ne možemo tražiti uzroke neurotičnog vladanja, nego samo povode za izbijanje neuroze na očitiji način. Uzroke neurotičnog karaktera treba tražiti daleko unazad, u neurotikovu djetinjstvu, gdje su različita iskustva o njegovim prirođenim svojstvima, o odnosima u samoj porodici, o socijalno-ekonomskom položaju, o odgoju i o odnosu prema drugom spolu utjecala na formiranje njegove ličnosti.

Lijčćenje neuroze, t. j. preodgajanje odraslog čovjeka tvrd je orah. Tako među spomenutim primjerima slučaj B. doduše pokazuje tendenciju, da uvidi svoje zablude i promijeni svoje ponašanje. No slučaj S. je potpuno refraktern prema bilo kakvoj samospoznaji, te odbija svaki

savjet. Zato možemo očekivati mnogo više pozitivnih rezultata od preventivnog rada mentalne higijene. No nemojmo si utvarati, da ćemo mnogo toga postići na području sprečavanja neuroza, ako mentalnom higijenom zahvatimo u čovjekov život, tek kad je on već stupio u zvanje. Zadovoljavajući uspjeh smijemo očekivati samo, ako stanemo pozitivno djelovati na čovjeka već u dobi, kad se on počinje spremati za svladavanje svih svojih životnih zadataka, pa tako i zvanja, a to je rano djetinjstvo. Ako želimo nešto učiniti u smislu bolje adaptacije čovjeka radu, potrebno je da poučimo roditelje i učitelje, kako će odgajati djecu, da ih osposobe za uspješno uključivanje u neku konstruktivnu zajednicu pomoću društveno korisnog rada.

Higijenski zavod,

O s i j e k